

Fra Missions- og Handelsstationen ved Angmagssalik.

Geografisk Tidsskrift, Bind 14 (1897)

Link til pdf:

http://img.kb.dk/tidsskriftdk/pdf/gto/gto_0014-PDF/gto_0014_67174.pdf

Link til webside:

<http://tidsskrift.dk/visning.jsp?markup=&print=no&id=67174>

pdf genereret den : 22/5-2008

Ingen kan imidlertid ivrigere end Hr. Paulsen ønske, at Hr. Birkeland maa faa Ret. Hr. Birkeland vilde derved ikke alene saa at sige have sat Slut-

stenen paa Hr. Paulsens Teori, men tillige have gjort den store Opdagelse, at Solen udsender Katodestraaler.

Fra Missions- og Handelsstationen ved Angmagssalik.

Af Kontorchef i den kgl. grønlandske Handel **Carl Ryberg.**

Det vil være Tidsskriftets Læsere bekendt, at der i Aaret 1894 under Kaptajn i Flaaden *G. Holms* Ledelse anlagdes en Missions- og Handelsstation ved Angmagssalik paa Grønlands Østkyst. I 1895 blev Stationen, begrundet i Skrubarkskibet „Hvidbjørnens“ Forlis, besejlet af det af Direktoratet for den kgl. grønlandske Handel fragtede norske Skrueskib „Hertha“, Kaptajn *O. Jørgensen*, (se Tidsskriftets 13. Bind, Hefte III—IV., Pag. 89).

Omendskjønt det fra Begyndelsen af stod klart for alle, der kjende noget til Sejladsen paa Grønland, at man ikke turde gjøre sikker Regning paa at kunne besejle Stationen hvert Aar, da Isforholdene i de Egne som Regel frembyde særlige Vanskeligheder, havde man dog paa den anden Side haabet, at man i de første Aar kunde have haft lidt Held med sig med Hensyn til Besejlingen af denne vor nordlige Koloni. Skjæbnen vilde det dog anderledes.

Efter den af Direktoratet lagte Besejlingsplan skulde Skrubarkskibet „Castor“ i 1896 paa sin sidste Rejse det Aar have besejlet Angmagssalik i Forbindelse med Kolonien Julianehaab paa Vestkysten. „Castor“ gjorde gjentagne Gange Forsøg paa at komme ind til Stationen, men maatte tilsidst paa Grund af de vanskelige Isforhold opgive Forsøget og naaede d. 28. September om til Julianehaab, hvorfra det paa Grund af den fremskredne Aarstid afgik d. 7. Oktober hjem- efter.

Som bekendt, maa „Castor“ — fra hvilket Skib der intet er hørt, siden det forlod Julianehaab — desværre betragtes som forlist, og Direktoratet saa sig derfor atter i 1897 nødsaget til at fragte et Skib for at bringe Forsyning til Stationen, der forøvrigt var rigelig forsynet med de vigtigste Sager, fornemlig Proviant, for flere Aar. Da Sejlskibe ikke kunne anvendes i denne Fart, fragtede Direktoratet atter det norske Skrueskib „Hertha“, der ogsaa denne Gang fortes af Kapt. *O. Jørgensen*, en Mand, der er fortrolig med Isfart og godt kjendt i de Farvande. „Hertha“ afgik

herfra d. 12. August og naaede efter at have udført Besejlingen af Stationen tilbage til Sandefjord, hvor Skibet er hjemmehørende, d. 13. September.

Det ved Stationen værende Personale bestod af Missionær *Rüttel* og Handelsbestyrer *Johan Petersen* (den fra Kaptajn *Holms* Østkystexpedition bekendte *Tolk*, der er født i Vestgrønland og det grønlandske Sprog fuldstændig mægtig), begge gifte, samt en Hus-tømmer og en Matros, der var kjendt med Smede-professionen. Disse tvende sidstnævnte, der, ligesom Missionæren og Handelsbestyreren, have været ansatte ved Stationen fra dens Grundlæggelse, skulde have været hjem i 1896, men Omstændighederne tvang dem til at tilbringe endnu et Aar ved Angmagssalik, og først i Efteraaret 1897 ere de vendte tilbage hertil; herefter er der saaledes nu ved Stationen af mandlige Europæere kun ansat en Missionær og en Handelsbestyrer.

Da man ikke havde haft Forbindelse med Angmagssalik siden Eftersommeren 1895, var man i de i Sagen interesserede Kredse selvfølgelig meget spændt paa at faa noget at høre derfra, og med Skrueskibet „Hertha“ har man da afvigte Efteraar modtaget de længselsfuldt ventede Efterretninger, der heldigvis vare gode. Fra Handelsbestyreren har Direktoratet bl. a. modtaget tvende, ret udførlige Dagbøger, den ene omhandlende Tidsrummet fra 20. August 1895 til 31. August 1896, den anden Tidsrummet fra 1. September 1896 til 31. Juli 1897, og denne Beretning er bygget paa de Oplysninger, der foreligge i disse Dagbøger. Som man let kan tænke sig, indeholde Dagbøgerne ingen epokegjørende Nyheder, der kunne have Interesse for det store Publikum; Livet oppe i de fjerne Egne er jo i højeste Grad ensformigt, den ene Dag gaar som den anden, og kun Spørgsmaalet om god eller daarlig Fangst og de deraf flydende gode eller daarligere Ernæringsforhold for de indfødte danner nogen Afvexling i det daglige Livs Ensartethed — og sikkert ogsaa i Henseende til Konversationsstof. Hertil kommer,

særlig paa den Aarstid, hvor Skibet kan ventes hjemmefra, Storisforholdene, der spille en saa vigtig Rolle med Hensyn til Besejlingen af Stationen, at man næppe tager meget fejl, naar man siger, at dette Spørgsmaal paa den omtalte Aarstid vistnok er det mest søgte Samtaleemne mellem Stationens Personale. Naar man saaledes i det efterfølgende ikke maa vente at finde Beretninger om store Begivenheder, men kun en Fremstilling af de snævre, faktiske Forhold, vil denne dog forhaabentlig kunne have nogen Interesse for Danske, da det jo er den danske Stat, der har grundlagt denne vor nyeste Koloni, eller, som dens officielle Titel er: Missions- og Handelsstationen ved Angmagssalik.

Ifølge de foreliggende Beretninger var Sommeren 1895 ret varm uden nogen Nedbør af Betydning, medens den derpaa følgende Vinter var forholdsvis stræng med ret betydelig Kulde og usædvanlig megen Sne. Foraaret og Sommeren 1896 vare kølige med hyppig Taage og Regn; først hen i September indtraadte der roligere Vejrforhold, som holdt sig til hen i November, da Vejrliget atter blev uroligt med hyppig Sne og Regn. Vinteren 1896—97 har ikke været særlig kold, og østlige Storme have bevirket, at Landet ofte har været snefrit. Foraaret (1897) har været meget sne- og regnfuldt og Sommeren ledsaget af ustadigt og taaget Vejr.

Storisen har saa godt som været tilstede hele Tiden ved Kysten i begge de her omhandlede Aar, ofte i store, tætpackede Masser, nu og da spredende sig noget, men kun i ganske korte Perioder har man kunnet sige, at Kysten var isfri; særlig slæmme synes Isforholdene at have været i Sommeren 1896: efter Midten af August, medens Storisen ikke har lagt nogen Hindring af Betydning i Vejen for Besejlingen af Stationen i afvigte Sommer.

Medens Sælfangsten i 1895—96 har været heldig hele Aaret, har der, naar enkelte Perioder undtages, ikke været nogen Fangst af Betydning i 1896—97, ja, til sine Tider har der, efter Sigende, endog hersket Misfangst, saa Befolkningen, efter at have opspist de opsamlede Forraad, ikke var fri for at lide Nød. Efter de seneste Beretninger blev Sælfangsten i Sommeren 1897 atter god, og de fleste af Beboerne skulle have samlet sig en ret betydelig Vinterforsyning af tørret Kjød. Angmagssætindsamlingen synes at være slaaet fejl i begge Aar, hvorimod Bjernejagten har givet et godt Udbytte. Rævefangsten synes i disse Egne at være uden Betydning.

Sundhedstilstanden blandt den indfødte Befolkning har hele Tiden været ret tilfredsstillende.

Med Hensyn til Folketallet skal bemærkes følgende: Kaptajn Holm opgiver Antallet af indfødte i Angmagssalik-Eggen i 1884 til 413 Individuer, nemlig af Mandkøn 193: 117 Mænd og 76 Dreng og af Kvindekøn 220: 129 Kvinder og 91 Piger (jvfr. „Meddelelser om Grønland“ X. Bind Pag. 200). Ved den af Kaptajn Ryder i 1892 foretagne Optælling (jvfr. „Meddelelser om Grønland“ XVII. Bind Pag. 143) fandtes Folketallet i Angmagssalik-Distriktet at være reduceret til 293: 132 af Mandkøn og 161 af Kvindekøn, hvilken Reduktion fornemlig skyldtes den Omstændighed, at 118 Individuer opgaves at være rejste sydpaa, formentlig for at nedsætte sig paa Vestkysten, medens Forskjellen mellem Antallet af fødte (92) og døde (107) i de mellemliggende 8 Aar ikke er af nogen særlig Betydning.

Efter Stationens Grundlæggelse i 1894 kommer man ind under mere stabile Forhold med Hensyn til Folketællingen; i Øjeblikket foreligger der saaledes Opgivelser for Aarene 1894, 95 og 96, og disse skulle her gøres til Gjenstand for en noget nærmere Omtale. Den 31. December 1894 opgives Folketallet i Angmagssalik-Distriktet at være 235; altsaa en Nedgang fra 1892 af 58 Individuer. Om denne Nedgang oplyser Handelsbestyreren, at den fornemlig skyldes en ret alvorlig og meget udbredt Forkølelsepandemi, der begyndte kort efter Kapt. Ryders Afrejse i 1892 og varede til hen paa Sommeren 1893 og krævede mange Ofre, hvilke Oplysninger skyldes Meddelelser fra Grønlanderne. Den 31. December 1895 opgives Folketallet til 247, nemlig 108 af Mandkøn (38 Mænd, 70 Dreng) og 139 af Kvindekøn (75 Kvinder, 64 Piger); herefter skulde der altsaa have været en Tilgang i Aaret 1895 af 12 Individuer, men Handelsbestyreren bemærker hertil, at Folkemængden i Virkeligheden er uforandret, idet han nemlig det foregaaende Aar havde glemt at medregne 12 Beboere ved en Boplads; i Kalenderaaret 1895 var der født 5 og død 5. Endelig opgives Folketallet d. 31. December 1896 til 372, nemlig 161 af Mandkøn (63 Mænd, 98 Dreng) og 211 af Kvindekøn (114 Kvinder, 97 Piger); der er saaledes i 1896 en Tilgang i Befolkningen af 125 Individuer; heraf ere 118 tilrejste sydfra (mærkelig nok det samme Antal, som af Kapt. Ryder opgives at være afrejst syd efter i 1892), medens Forskjellen mellem Fødte (14) og Døde (7) er + 7. Bortset fra den betydelige Tilvæxt i Befolkningen ved Antallet af de tilrejste, er der saaledes i 1896 en Tilgang i Folketallet af 7 Individuer; det maa her tilføjes, at de fleste af de tilrejste havde været omme paa Vestkysten i 1894, en-

kelte endog i 1895; de havde overvintret paa forskellige Steder paa Østkysten i 1895—96 og havde nu i Sinde at nedsætte sig i Omegnen af Angmagssalik, hvor de fleste hørte hjemme.

Disse 372 Individuer ses af Beretningen at være fordelte paa 14 Boplads; det højeste Antal Beboere paa en Boplads er 45 (2 Steder), det laveste 11; det fremgaar endvidere af Beretningen, at der i hele Angmagssalik-Distriktet kun findes 14 (fjorten) grønlandske Huse, saaledes at hvert Hus gennemsnitligt rummer ca. 27 Individuer, hvilket Tal sikkert er adskilligt højere end for Vestkystens Vedkommende. Der foreligger endnu ikke nogen Opmaaling af de østgrønlandske Huse, men en saadan vil ved Lejlighed blive foretaget og skal da nærmere blive omtalt.

Hvad angaar den østgrønlandske Befolknings Forsyning med Kajaker, Konebaade m. m., stille Forholdene sig saaledes:

	Kajaker, tilhørende		Konebaade	Sheder	Telte	Riller
	Fangere	Drenge				
1884 (Kapt. Holm)	119		28	?	37	?
1892 (Kapt. Ryder)	68		16	?	29	?
1894	38	11	11	27	23	15
1895	38	10	12	21	19	31
1896	63	6	20	30	26	37

For Kajakkernes Vedkommende synes der saaledes at være en betydelig Tilbagegang siden Kapt. Holms Besøg deroppe i 1884, og dette er tildels ogsaa Tilfeldet med Konebaade og Telte. Sammenligner man derimod Opgivelserne for Aarene 1892 og 1896, synes Forholdet noget bedre; imidlertid er det langt fra tilfredsstillende og meget værre end paa Vestkysten. Det vilde dog føre for vidt her at drage Sammenligninger mellem Vest- og Østkysten, tilmed da det foreliggende Materiale for Østkystens Vedkommende endnu er saa sparsomt og tildels mangelfuldt, at man let kunde udsætte sig for at komme til et misvisende Resultat.

Angmagssalik'erne synes at være et særdeles raat Folkefærd og i høj Grad overtroiske. Kaptajn Holm har i nærværende Tidsskrift (8. Bind, Hefte V.) givet en udførlig Skildring af det lille Folkefærd paa Grønlands Østkyst; efter denne faar man næppe særlig Lyst til at have de derboende Eskimoer til daglig Omgangskreds; de ere vel i og for sig skikkelige og godmodige nok paa deres Vis ligesom Grønlan-

derne paa Vestkysten — og det være her til disses Ros sagt, at man ikke kan tænke sig at leve blandt fredeligere og elskværdigere Mennesker noget Sted i Verden, naar man da selv vil bidrage sit dertil, end blandt Vestkystens Grønlandere — men den fuldstændig uciviliserede Tilstand, i hvilken de befinde sig, virker dog naturligt frastødende paa de fleste Europæere, og det vil sikkert kræve lang Tid og et stort og ihærdigt Arbejde, før Civilisationens første Spirer og Kristendommen ville kunne fæste Rod i det lille Folk, thi mange indgroede Vaner og Fordomme skulle først lempelig, men dog omhyggelig, skaffes af Vejen, før der for Alvor kan blive Tale om at kristne Beboerne af Østkysten.

I det efterfølgende skal jeg, stadig holdende mig til de foreliggende Beretninger fra Handelsbestyreren, gjøre Forsøg paa at meddele nogle Oplysninger til Bedømmelse af selve Angmagssalik'erne samt nogle af deres Skikke, idet jeg dog strax maa tilføje, at jeg har maattet udelade en Del, der ikke egnede sig til at fremsættes paa Tryk.

Et Sted i sin Dagbog anfører Handelsbestyreren: „Efterhaanden, som man lærer Angmagssalik'erne nærmere at kjende, tabe de desværre meget i vort Omdømme, thi de ere løgnagtige og respektere aldeles ikke andres Ejendom, særlig hvad der tilhører os Europæere. Af vore Laxegarn tage de f. Ex. uden videre Laxene — naturligvis kun, naar vi ikke ere tilstede — ja, flytte endog Garnene, hvorved disse som oftest ødelægges. Klarhed over, hvem der har gjort det, faar man aldrig, da den ene stadig skyder Skylden paa den anden. De ere tilsyneladende rare og fredelige, men deres Venlighed varer sjældent længere end, til man vender dem Ryggen, og overfor hverandre indbyrdes ere de ikke stort bedre.“ Som Exempel herpaa anfører han følgende: „Angitangitek rejste over til en anden Boplads for at dræbe Umeringnek; for at denne imidlertid ikke skulde ane noget om hans Forsæt, tog han Fænghætter og Bly med som Foræring til ham; samtidig havde han Kniven, med hvilken han skulde dræbe U., skjult paa sig.“

Paa den anden Side er det fornøjeligt at se, at man kan stole paa Østgrønlanderne — som paa Vestgrønlanderne — i visse Henseender, bl. a. som Brevbefordrer (Postbud). Da Kaptajn Ryder var paa Under søgelsesrejse i Østgrønland (1891—92), sendte Expeditionsmedlemmernes paarørende herhjemme Breve afsted med den sidste Postlejlighed herfra i 1891 til Julianehaab i det Haab, at de kunde befordres videre nordpaa langs Østkysten med Hedningerne, som man formodede det Aar vilde komme ned til det sydligste Udsted i Julianehaabs Distrikt for at handle, og paa denne Maade naa Adressaterne det næste Aar. Hvor- naar disse Brevskaber ere afleverede til Østgrønlan-

derne, vides ikke, men d. 25. August 1896 blev de afleverede i god Behold til Handelsbestyreren ved Angmagssalik, og have saaledes sikkert i flere Aar været i vedkommende Grønlanders Værge — en langsom, men dog sikker Postbefordring.

Kaptajn Holm har i sin Beretning om Angmagssalik'erne meddelt, at de have en sjælden Evne til i Træ at udkære Kort over forskellige Fjordstrækninger m. m. At denne Evne ogsaa paa anden Maade kan komme dem til Nytte i det praktiske Liv, kan følgende Exempel tjene som Bevis for. En Dag kom der nogle Grønlandere fra Omegnen af Kap Dan og Sermilik til Stationen for at tiltuske sig Varer for Bjørne- og Sælkind. Fra sidstnævnte Sted kom der bl. a. en Dreng, der skulde sælge et Bjørneskind for sin Fader; for at Drengen imidlertid ikke skulde glemme noget, havde Faderen medgivet ham en Dosmerseddel i Form af et Stykke Træ, hvori var ridset alle de Herligheder, som Vedkommende ønskede sig, bl. a. en Sav, et Par Brillor (Snebrillor), nogle File, en Sax og en Ulo (en halvrund Kniv, der bruges ved Flensning af Sælhund og andre større Sedyr). Handelsbestyreren tilføjer, at han baade før og senere har modtaget lignende Tegninger, samt at det vistnok ikke er ualmindeligt blandt Grønlanderne indbyrdes at aftegne eller ridse saadanne Ting, som man ikke kan forklare tilstrækkelig tydelig ved mundtlig Meddelelse eller ved Fagter.

Ligesom Vestgrønlanderen er Østgrønlanderen i Besiddelse af en meget livlig Fantasi, der faar Udslag paa højt forskellige Maader. Naar der i civiliserede Lande kan tros paa Gjengangere, kan det jo ikke forundre at høre, at slige Væsener ogsaa eksistere i Angmagssalik Egnen. Handelsbestyreren meddeler i sin Dagbog et Exempel herpaa; jeg benytter ogsaa her hans egen Fremstilling:

„En ung Mand ved Navn Pitsa skal for Tiden være meget ilde stillet, idet hans afdøde Moder — som forøvrigt er død for 7 Aar siden — vil have fat i ham og derfor har vist sig for ham i sin oprindelige Skikkelse og med de Klæder paa, som hun var iført, da hun blev begravet. Første Gang, hun blev set, blev hun iagttagen af 3 indfødte foruden Pitsa. Hun sad da bag ved Huset med den ene Arm saaledes for Ansigtet, at hun kunde se, uden at Beskueren kunde se hendes Ansigt, men da hun imidlertid ikke havde været saa forsigtig at skifte Klæder, blev hun gjenkjendt paa disse. Da Folkene samme Dag rejste fra Bopladsen, saa de hende stadig siddende i samme Stilling, indtil de drejede om et Næs; da Huset atter kom til Syn, var hun forsvunden. Nogle Dage senere saa Pitsa sin Moder (Gjengersken) flyve eller slaa ned fra Luften efter sig, hvorfor han skyndte sig at flygte ind i Teltet. En Dag,

da Spøgelset havde taget Standkvarter nede ved Strandkanten, hvorfra hun iagttog Teltet, i hvilket Pitsa boede, gik „Angekoken“ Maratsi ud for at skyde hende, men da han kom ud, var hun forsvunden.“

En af Handelsbestyrerens Hjemmelsmænd paastod selv at have set Gjengersken og beklagede meget den stakkels Pitsa, der nu maatte være belavet paa det værste. Desværre ser jeg mig ikke i Stand til at kunne meddele Slutningen paa denne Familie-Tragedie, da Dagbøgerne ingen Oplysninger indeholde herom, ligesom Handelsbestyrerens Hjemmelsmand ej heller ses at have berettet noget om, hvad ondt Pitsa mulig maatte have gjort sin Moder, da hun befandt sig blandt de levendes Tal, thi at en daarlig Samvittighed over for den afdøde sikkert har spillet en Rolle med i denne Tildragelse, kan man vistnok med Rette forudsætte.

Dog ogsaa overfor saadanne Spøgelser kjender Østgrønlanderen Raad. Handelsbestyreren havde saaledes i længere Tid lagt Mærke til, at en ung Mand stadig havde en Lyngkvist fæstet fast til Stævnen af sin Kajak, og paa Spørgsmaalet om, hvorfor han prydede sin Kajak paa denne Maade, svarede han, at det var Skik i de Egne, naar man var bange, at have en Lyngkvist hos sig, da man dermed skræmmede Spøgelserne bort. Iøvrigt vaages der nøje over, at visse Skikke i forskellige Henseender strængt overholdes; i modsat Fald hænder der enten den enkelte eller ogsaa flere noget ondt. Saaledes maa Kjød af smaa Sælhund (Netsiden) hverken sælges eller bortgives, saalænge det er friskt, i alle Tilfælde ikke før det har ligget et eller to Døgn. Denne Skik gik ud over de ved Stationen ansatte Europæere, der gjerne spiste Sælhundekjød og i Særdeleshed Kjød af smaa Sælhund, der er ret velsmagende, men unægtelig for europæiske Ganer helst skal nydes, medens det er friskt. En af de indfødte var dog saa elskværdig en Dag at overtræde denne vedtagne Bestemmelse og forærede Handelsbestyreren noget friskt Kjød, men gjorde ham dog samtidig opmærksom paa, at han ved denne sin Handlemaade udsatte sig for at miste Evnen til fremtidig at fange smaa Sælhund.

Naar Østgrønlanderen fanger en Sælhund, tager han altid sit Kastetræ med ind i Huset ved Hjemkomsten, for at Sælerne ikke skulle blive fortørnede. Hovedet af det dræbte eller fangede Dyr — hvad enten det er af en Sæl eller en Bjørn — maa ikke spises før den tredje Dag, efter at Dyret er dræbt. Saasart Dyret er flenset, tages Hovedet ind i Huset og lægges ved Siden af Lampen, hvor det faar Lov

at ligge, indtil det kommer i Gryden. Ved Siden af Bjørnehovedet lægges endvidere som Offer eller Gave forskellige Kostbarheder, saasom Perler, Harpunspidser eller lignende, men disse faar Ejermændene tilbage, naar Hovedet er spist. Forøvrigt skal denne Skik ogsaa finde Sted paa Vestkysten, særlig i Omegnen af Kap Farvel, dog med enkelte Afvigelser. Hoved og Hjerte af en fangen Narhval skulle altid spises i raa eller raadden Tilstand og aldrig kogte. Overtrædes denne Skik, blive Narhvalerne fortorne og holde sig borte fra Kysten. Saaledes var efter Grønlandernes Sigende en Mand ved Navn Umeringnek, der havde delikateret sig med et kogt Narhval-Hjerte, Skyld i, at der i længere Tid ikke var fanget Narhvaler i hans Egn. Det maa i og for sig ikke være nogen ganske let Sag for Østgrønlanderne at føre et exemplarisk Liv i Henseende til Overholdelse af de engang vedtagne Skikke og Vedtægter, der ogsaa ofte overtrædes — stadig følger dog Straffen ovenpaa Forbrydelsen. Saaledes beretter Handelsbestyreren, at Napardlukok havde fortalt ham, at en Mand ved hans Boplads en Dag havde kastet sin Harpun efter en stor Hvalros; Harpunen kunde dog ikke trænge ind i denne, fordi vedkommende havde Klæder paa, som hans afdøde Svigerinde havde syet. Samme Napardlukok berettede fremdeles, at Aarsagen til det netop i de Dage herskende daarlige Vejr og Misfangsten var at søge i den Omstændighed, at mange af de Kvinder, som den foregaaende Vinter havde mistet deres Børn, ikke havde vasket deres Klæder og ej heller overholdt de med et indtruffet Dødsfald forbundne Skikke, saasom at afholde sig fra visse Fødemidler og Arbejder i en vis bestemt Tid m. m.

Naar Hustruen føder et dødfødt Barn, maa saavel hun som Manden afholde sig fra visse Ting i en bestemt foreskreven Tid. Manden maa de første 3 eller 4 Dage efter Tildragelsen ikke gaa paa Fangst og maa ikke slaa Anorakhætten ned, førend han har fanget en Sælhund. Naar han er ude, maa han ikke drikke eller spise, medmindre han har noget over Hovedet, og naar han drikker, maa han — som man ellers plejer at gjøre dér ligesom paa Vestkysten — ikke lægge sig ned og drikke af Elvens Indhold, men maa, hvis han ikke har en eller anden Ting med til dette Brug, øse Vandet op med den hule Haand. Konen maa ligeledes de første 3—4 Dage ikke røre ved noget-somhelst. I et helt Aar maa hun ikke bære Perler ej heller rødt Baand paa Haar-Toppen, ligesom hun ikke maa gaa over en Elv; skal hun endelig over en saadan, maa hun bæres over. Alle disse Forskrifter

blive overholdte til Punkt og Prikke og skulle saa godt som aldrig blive overtraadte.

Som Kaptajn Holm tidligere har meddelt her i Tidsskriftet, er der ikke forbundet noget stort Ceremoniel med Begravelsen af de døde i Angmassalikegnen; enten kastes Liget i Havet eller lægges paa Strandbredden ved Lavvande for at skylles bort ved Højvande; kun sjældnere begravnes Ligene paa Klipperne og tildækkes med løse Sten. Liget iføres dog sine bedste Vinterklæder. For den eller de, der foretage en saadan Begravelse — om man tør kalde denne Handling saaledes — er der ogsaa foreskrevet visse Skikke, som nøje skulle overholdes. Vedkommende skal saaledes vaske sig over hele Kroppen, maa tage andre Klæder paa eller i alt Fald lade sine Klæder vaske, og maa ikke synge eller tromme i et vist Antal Dage. En Mand ved Navn Ningavat, der dristede sig til en Aften at begynde at tromme og synge, uagtet han var iført de samme Klæder, han havde haft paa ved en saadan Ligførd, gik det meget galt. Det begyndte nemlig pludselig at knitre og knalde i Luften, og han nødsagedes til, for at det ikke skulde blive værre, at holde op med sin Musik. Hans Husfæller vare endog af den Mening, at hvis han ikke havde holdt op i Tide, var det sikkert endt med, at hele Huset var styrtet sammen og alle Beboerne gaaede til Grunde. — Handelsbestyreren, der ikke ser paa Sagen med Østgrønlanderøje, sætter imidlertid den Knitren og Knalden, som Grønlanderne i dette Tilfælde blev bange for, i Forbindelse med et netop i de Dage inde i Fjorden indtraadt Uvejr, ledsaget af Torden og Lyn, hvis Glimt ogsaa iagttoges ude ved Stationen. Som et Exempel paa Østgrønlandernes Ligegyldighed overfor de afdøde, anfører Handelsbestyreren:

„Paa Vejen til Angmagssætpladsen, medens Grønlanderne transporterede deres Baade og Bagage over Vinterisen, skal en ældre Mand pludselig være død, rimeligvis af et Slagtilfælde. Efter Sigende lod man den døde ligge, hvor han var falden om, og Følgen heraf var, at en af Grønlanderhundene, som om Natten slap løs, spiste en Del af Liget.“

En anden Skik, der just ikke taler til Fordel for Østgrønlanderens Begreber om Ansvarlighed overfor sin Families Underhold, omtales ogsaa i Handelsbestyrerens Dagbog. Han skriver:

„Det lader til, at den sløjeste Tid om Vinteren er den almindeligste og belejligste Tid for Østgrønlanderne til at skille sig af med en Del af sin overflødige Husstand. En af vore Naboer har saaledes i disse Dage jaget sin Kone samt sine Stedbørn bort. Ligeledes har et Par andre Mænd ved nogle nærliggende Bopladser skilt sig af med deres

Kone Nr. 2, rimeligvis kun for at blive fri for at forsørge dem under Trangstiden, hvorefter de formentlig tage dem tilbage igjen, naar Foraaret og den gode Tid kommer.“

Dette er nedskrevet d. 27. Februar 1897; d. 16. April, da Forholdene havde bedret sig, anfører han:

„Vor Nabo, som i Vinter, da det begyndte at blive sløjt for ham, jagede sin Kone bort, har i Dag hentet hende tilbage paa Slæde, hvad Konen sikkert er meget glad over, eftersom hun ved Skilsmissen omtrentlig blev afklædt til Skindet. Manden tog nemlig en skønne Dag — kort Tid efter Udjagelsesprocessen — over til det Sted, hvor hun havde taget Ophold, og tvang hende til at aflevere alle sine Klæder, ja, endog Benklæderne, saa hun, for at skjule sin Nøgenhed, maatte laane et Par gamle Benklæder af en af de andre Kvinder. Grunden til denne Handlemaade fra Mandens Side maa sikkert ikke søges i Ondskab, men vistnok snarere i en Slags Frygt for, at hun skulde kunne gøre ham Skade ved at hexe over Klæderne, der vare forfærdigede af Skindene af hans Fangst, hvorved han efter østgrønlandske Begreber udsatte sig for det værste.

„En af de andre Mand, der ogsaa under Sultetiden havde jaget sin Kone bort, besluttede, da han erfarede, at hun var frugtbar, at hente hende hjem igjen. Men Svigerfaderen, i hvis Hus hun havde boet i Mellemtiden, satte sig imod dette sin Svigersøns Forsæt og truede med at ville skyde ham eller stikke ham ihjel, hvis han forsøgte paa at tage hende med sig. Manden maatte da vende om med uforrettet Sag, men den næste Dag kom han atter tilbage, denne Gang ledsaget af sin Broder, og nu lykkedes det ham at faa sin Kone med, uden at den opbragte Svigerfader turde gjøre Alvor af sine Trusler.“

I sin Beskrivelse af Konebaads-Expeditionen til Østkysten 1883—85 har Kaptajn Holm i nærværende Tidsskrift bl. a. omtalt, hvorledes det i hine Egne gik til med Hensyn til Giftermaal blandt de indfødte, hvor let Giftermaalene kom i Stand, og hvor let de atter til Gjengæld bleve ophævede. Handelsbestyreren anfører nogle ret illustrerende Exempler paa dette Forhold.

„En ung Mand, som neppe er mere end 16—18 Aar gammel, er i de sidste Dage (Februar 1896) bleven gift med en ung Pige paa ca. 16 Aar, som for Tiden var paa Besøg hos vor Nabo. Det er forøvrigt ikke første Gang, vedkommende unge Mand er bleven gift; det er nemlig tredje Gang siden Juli Maaned ifjor. Dog denne Herlighed varede ikke længe; i Juli Maaned samme Aar (1896) blev han atter skilt fra hende, men, efter Sigende, skulde han denne Gang have været saa kjed derover, „at han græd, da han kom hjem til sin Moder.“

Der anføres ogsaa et mere indviklet Exempel paa Giftermaalshistorier: En ung Mand (han tituleres egentlig: Fyr) fra Kap Dan, der skønnedes at være 16 Aar gammel, blev gift med en voksen og for kort Tid siden fraskilt Kone; det var tredje Gang, den

nævnte Kone var bleven gift i det sidste Aarstid. En af hendes forhenværende Mænd havde i samme Tidsrum været gift fire Gange, dog kun med tre forskellige Kvinder.

Selv mord ere, om just ikke hyppige, saa dog ikke ganske sjældne. Som Regel begaas Selvmord, naar vedkommende er meget syg, og der ikke er nogen, der efter den syges naturlige Død kan foretage Begravelsen. Som Exempel herpaa anfører Handelsbestyreren følgende Tildragelse:

„Vi (Handelsbestyreren og Hustru) besluttede os til at se til en ældre Enke, der laa meget syg i et af vore Nabolte. Da vi kom derover, blev vi meget overraskede ved at se, at det Telt, hvori den syge laa, var slaaet ned, og paa Brixen befandt den syge sig i Færd med at snøre sig til for at drukne sig. Dette hendes Forsæt fik vi dog forhindret, og vi bragte hende hjem til Stationen for at pleje hende, men desværre døde hun allerede efter nogle Timers Ophold dér. Grunden til, at hun vilde drukne sig, var den, at hun var kjed af at lide og nærede Frygt for, at hun skulde blive til Føde for Ræve og Hunde, hvis hun døde paa Landjorden. Hun var Enke, og der var ingen andre i Teltet til at begrave hende end hendes lille Pige, og da denne ikke havde Kræfter til at slæbe hende ned til Stranden, mente hun, det var bedst, hun selv gjorde Ende paa sin sorgelige Tilværelse. Det var derfor ikke uden Vanskeligheder, vi fik hende overtalt til at lade sig flytte over til Stationen, idet hun nemlig var bange for, at vi ogsaa skulde lade hende ligge ubegravet, naar hun døde. Inden vi kunde faa hendes Samtykke til Flytningen, maatte vi derfor love at begrave hende, naar hun var død, og først da tillod hun os at tage hende med.“

Det kan her tilføjes, at Enken den næste Dag blev begravet ved Stationen, og at Liget blev lagt i en Kiste af uhøvlede Brædder.

Selv mord forekommer imidlertid ogsaa, naar den syge simpelthen er kjed af sine Lidelser, og der ingen Udsigt er til Bedring. Saaledes berettes der om en Mand, der var bleven behandlet af Missionæren for Lamhed i Benene, hvorledes han, der havde ligget syg i flere Maaneder, nu var bleven træt af at lide og derfor anmodede sin Kone om at hjælpe sig ned til Stranden, for at han kunde drukne sig. Konen opfyldte da ogsaa hans Bøn.

Desværre maa det siges, at Drab ej heller ere sjældne paa Østkysten. Som Regel begaas Drab vel nærmest af Hævn, men undertiden spiller Skinsyge ogsaa en sørgelig Rolle i disse uhyggelige Tildragelser. Her er i saa Henseende ikke Tale om ærlig Tvekamp mellem to Fjender, nej, lig Rovdyr sniger den ene Part sig ind paa den anden, angriber som Regel altid bagfra og bibringer ham Dødsticket, eller ogsaa an-

gribe flere i Fællesskab en Person; nogle holde saa Staklen fast, medens en af Angriberne dræber ham.

At Mord foregaar med en Kjærlighedsgjæring eller Velgjæring som Motiv lyder unægtelig utroligt; men dette forholder sig dog saa. Handelsbestyreren meddeler flere Exempler herpaa:

„En af Mændene i vort Nabohus kom ikke hjem iaftes, og da man antog ham for omkommen i Kajak, græd Familien over ham, og hans Kone klædte da deres yngste Barn — som er et Par Maaneder gammelt — paa for at kaste det i Havet, da hun mente ikke at kunne ernære det selv og af Medlidenhed med det lille Væsen. Heldigvis kom Manden, som havde været paa Besøg ved en Naboplads, saa betids hjem, at Barnet denne Gang undgik sin Skjæbne.“

„Da Ilitsivat, som var gift med Maratsi, blev skilt fra denne, druknede hun sit yngste Barn, en lille Pige paa et Par Aar, og da Amalikatak mistede sin Kone, kastede han sit mindste Barn, en lille Pige, i Havet samtidig med Moderens Lig.“ „Østgrønlanderne anse ikke denne Maade at befordre Børn (særlig forældrelose) ud af Verden paa for nogen Misgjæring, men vistnok i Almindelighed snarere for en Velgjæring mod vedkommende Barn.“

„Her i Omegnen er i disse Dage død 2 Børn; efter hvad jeg har erfaret, ere disse komne af Dage paa en mindre hyggelig Maade, idet det ene blev druknet, fordi det var sygeligt, det andet levende begravet, fordi det efter Fødslen ikke kunde skringe. At Børn, som ere sygelige, blive skaffede af Dage paa de ovennævnte Maader — særlig naar de høre til Kvindekjønnene — er sikkert meget almindeligt her, ja, selv større Børn skaanes ikke, naar Moderen, efter at have mistet sin Mand og Forsørger, mener ikke at kunne skaffe Barnet det fornødne til Livets Ophold; Grønlanderne sige da, at hun gjør det af Medlidenhed med Barnet.“

Ogsaa paa Drabshistorier mellem Voxne indeholder Handelsbestyrerens Dagbog flere Exempler, hvilke jeg til Belysning af de i saa Hensende højst sørgelige Tilstande paa Østkysten anser det for rettest at fremdrage her:

„Pitika var i Besøg hos en Mand, der stod i Telt paa en af Øerne ved Kap Dan. Her stod Ajukutok ogsaa i Telt; sammen med to Følgesvende gik denne da ind til den intet ondt anende Pitika, greb ham og dræbte ham med flere Knivstik, medens Følgesvendene holdt fast paa Ofret. Saa snart Staklen var død, skar de ham i Stykker og smed det sønderlemmede Lig i Vandet.“

„Et lignende Mord skal forøvrigt være begaaet i Vinteren 1887—88 under følgende Omstændigheder: Medens Aligsakat holdt Trommedans med Apalugtok, kom den førstes Svoger — den berygtede Morder Ilisimartek — og stak bag fra Apalugtok en Kniv tværs igjennem Ryggen. Da Manden var død, blev han ogsaa skaaren i Stykker og givet til Føde for Ræve og Maager. Den Skik at partere den dræbte skal efter Grønlandernes sigende være nødvendig, for at den dræbte ikke skal gaa igjen og gjøre Morderen Fortræd.“

„Da jeg spurgte Umeringnek — en af de Grønlandere, der ere vendte tilbage hertil efter at have været omme paa Vestkysten — hvorvidt det var sandt, hvad man sagde om ham, at han paa Rejsen hertil i Foraaret havde slaaet en Mand ihjel, indrømmede han dette og fortalte i alles Paahør, hvorledes han havde baaret sig ad dermed: Angitangitek, som var Svoger til Umeringnek, havde dræbt en Mand paa en af deres Rejser sydpaa for et Par Aar siden. U. mente da som Svoger at have Ret til at give A. en Irettesættelse herfor, men herover blev denne saa vred, at han truede U. med at ville dræbe ham. Angitangitek blev ikke bedre efter denne Tildragelse, havde senere i Sinde at dræbe en anden Mand, hvis Kone han ønskede at tage til Ægte, og besluttede endelig at dræbe U. i hvilken Hensigt han en Dag indfandt sig hos denne. U. vristede imidlertid Kniven ud af Haanden paa Angitangitek og stak ham ihjel med 3 Knivstik. Umeringnek sluttede sin Beretning med at tilføje, at da han havde begaaet Drabet af Nødværge, haabede han, vi ikke vilde have noget imod ham, thi, sagde han: „enten skulde jeg lade mig dræbe eller selv dræbe A., og da jeg gjerne vilde leve for min Kones og mine Børns Skyld, foretrak jeg at komme min Modpart i Forkjøbet.“

Hertil maa bemærkes, at Umeringnek tidligere havde været i Berøring med Europæere, sandsynligvis med Medlemmerne af Kaptajn Holms Østkystexpedition, og af disse formentlig har faaet at vide, at det var urigtigt at slaa hinanden ihjel, ligesom det vel ogsaa er denne Lærdom, der har bevirket, at han har givet Svogeren en Irettesættelse for det af ham begaaede Mord, da Østgrønlanderne af sig selv næppe kunne indse det urigtige i at dræbe deres Medmennesker. Forøvrigt har en gammel Mand deroppe fortalt Handelsbestyreren, at der siden Kaptajn Holms Besøg i Angmagssalik i 1885 og indtil Efteraaret 1893 er dræbt 9 Mænd i Omegnen. Af disse ere 2 dræbte med Kniv paa Landjorden og 7 med Harpun fra Kajak.

Videre fortæller Handelsbestyreren, at en Enke, der ved en Boplads i Nærheden af Stationen havde ligget i Barnsnød i flere Dage, endelig ved Hjælp af en Angekok (Trolldmand) var nedkommen med et dødfødt Barn, hvorefter hun havde faaet Barselfeber og var død; han tilføjer, at da hendes Søster, som var den eneste, der kunde og turde begrave hende, var syg, skulde Liget endnu ligge ubegravet udenfor Huset. Nogle Dage senere kom imidlertid Opløsningen paa denne Historie, hvorved det viste sig, at Enken ikke var død nogen naturlig Død, men var bleven kvalt af sin egen Søster, assisteret af de øvrige Husfæller. Om den oprørende Maade, paa hvilken dette Drab var blevet begaaet, skriver han:

„Søsteren og Husfællerne stoppede gamle Klude, som var dyppede i Urinbaljen, i Halsen paa den Ulykkelige og heldte dernæst noget af Baljens Indhold i Næse og Mund paa den syge, som derved blev kvalt. Grunden til,

at man tog hende af Dage paa denne modbydelige Maade, var den, at hun talte i Vildelse og slog om sig med Arme og Ben, hvorhos hun yderligere ansaas for at være Hex.“

Denne umenneskelige Morderske indfandt sig senere ved Stationen som Roerske paa en Konebaad; Europæerne lod hende imidlertid vide, at de helst ikke vilde have hendes Besøg og angav Grunden hertil, hvorefter hun forsvandt i al Skyndsomhed. Hendes Mand derimod blev og hørte rolig paa Europæernes Formaninger.

„En af de Folk, som i 1896 ankom her til Stationen sydfra, fortalte mig (Handelsbestyreren), at Akanatjarajik i Sommeren 1895 af Skinsyge havde dræbt en voksen Søn af Angekok'en Tarrisima, fordi vedkommende havde giftet sig med en Kvinde, som A. selv vilde have haft. Akanatjarajik havde derfor i længere Tid pønsset paa en Udvej til at skaffe sin Rival af Vejen, men forgjæves, indtil Tilfældet gav ham Lejlighed til at udføre sit Forsæt. Rivalen var nemlig en Dag kængret med sin Kajak ved at sætte fast i en Sælhund, og, da han raabte om Hjælp, kom A.

til. Da denne saa, hvem den uheldige var, dræbte han ham med sin Fuglepil. Af Sorg over Sønnens Død begik den myrdedes Moder Selvmord.“

Jeg har i det foranstaaende fremdraget nogle Exempler paa Østgrønlændernes moralske Tilstand, og Læseren har sandsynligvis faaet nok deraf. Man vil sikkert med disse Billeder for Øje give mig Ret i, at det østgrønlandske Folk i moralsk Henseende staar paa et meget lavt Standpunkt, saa lavt endog, at man vistnok skal lede længe for at finde et Folkefærd, der uden at være Kannibaler, bl. a. respekterer Menneskeliv saa lidt som Østgrønlænderne. At skulle indpode Kristendommen under saadanne Forhold maa i Sandhed være et meget vanskeligt Arbejde, og, som forhen udtalt, vil det sikkert være meget længe — og dette kan næppe forundre nogen — før Østgrønlænderne med Rette kunne kaldes Kristne.

Danske arktiske Expeditioner 1605—1620.

Udgivne med Anmærkninger og Indledninger af C. C. A. Gosch for *The Hakluyt Society*.

Anmeldt af J. A. D. Jensen, Navigationsdirektør.

Som Led i en Række Værker om Opdagelsesrejser, udgivne fra Tid til anden paa Foranstaltning af det engelske Selskab „*The Hakluyt Society*“¹⁾, foreligger med Titlen „*Danish arctic Expeditions 1605—1620*“ et Arbejde, som turde være af ikke ringe Interesse, særlig for Danske, da det omhandler de Expeditioner, som Kristian IV. udsendte, dels for at gjenfinde de gamle Nordbo-Kolonier i Grønland, dels for at opdage Nordvest-Passagen til Indien. Værket foreligger i to Bind, hvoraf det ene omhandler Rejserne til Grønland, det andet Kapt. *Jens Munk's* Rejse til Hudson-Bugten 1619—1620.

Udgivelsen af disse Bøger er besørget af Attaché ved det danske Gesandtskab i London, Hr. C. C. A. Gosch, som med varm Interesse for Opgaven og med stor Sagkundskab har fuldført dette Arbejde, tildels med Bistand af et Par andre Herrer. Næppe kunde nogen bedre end Hr. Gosch have paataget sig dette betydelige Hverv, da han ved tidligere Syslen med lignende

Emner er fortrolig med Stoffet, og da han ved sine talrige Forbindelser i Danmark og England har haft Adgang til de bedste Kilder. Ved Udgivelser af denne Art bestaar Arbejdet jo ikke alene i at lade aftrykke de forskellige i Reglen ufuldstændige Beretninger, men Hovedvægten ligger i at udtyde disses Uklarheder, at søge at udjævne Uoverensstemmelser, og, ikke mindst, at henføre de i Beretningerne kun ufuldstændig angivne Lokaliteter til de rette Steder. Hele dette Arbejde er udført med stor Grundighed, og selv om Forfatteren muligvis ikke altid har kunnet gribe det rette, turde hans Udtydning og Lokalisering af Beretningerne anerkjendes i Hovedtrækkene, i alt Fald indtil eventuelle nye Arkivfund og Undersøgelser bringe klarere Lys i Sagen.

Begge disse Bøger bære da ogsaa Vidnesbyrd om Udgiverens store Kjendskab til den herhen hørende Literatur, om indgaaende Studium af de gamle Beretninger, hvis mindste Detaljer skjænkes berettiget Hensyn, samt om en sjælden Evne til at orientere sig i Egne, som han ikke kjender af Selvsyn. Ved alt dette er det lykkedes Udg. at frembringe to Bøger af Rang i Verdenslitteraturen, til hvilke der sikkert vil blive henvist ved mange Lejligheder.

En indgaaende Omtale af det omfangsrige Stof

¹⁾ *The Hakluyt Society* er stiftet 1846 og bærer sit Navn til Minde om *Richard Hakluyt* (1553—1616), som bl. a. har gjort sig fortjent ved at indsamle Oplysninger og udgive Beretninger om de foretagne Opdagelsesrejser. Det foreliggende Værk udgjør Nr. 96 og 97 af de paa Selskabets Foranstaltning udgivne Skrifter.